

PIEKŁO (764) *sb n*

e oraz o jasne (w tym w e 2 razy błędne znakowanie).

sg *N* piekło (88). ◇ *G* piekła (369). ◇ *D* piekłu (9). ◇ *A* piekło (73). ◇ *I* piekłem (25); -em (3), -(e)m (22). ◇ *L* piekle (168). ◇ *V* piekło (7). ◇ *pl* *G* piekłów (19), piekiel (2); piekiel *OpecŻyw*; piekłów : piekiel *MWilkHist* (1:1); -ów (3), -(o)w (16). ◇ [*D* piekłom.] ◇ *A* piekła (2). ◇ *I* piekły (1). ◇ *L* piekłach (1).

Sł stp: piekło, piekiel, piek, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. W różnych religiach: miejsce przebywania zmarłych lub ich dusz; *infernus* *Mymer*¹, *Vulg*, *PolAnt*, *Calag*, *Calep*, *Cn*; *inferi* *Murm*, *Mącz*, *Cn*; *carcer infernus*, *erebus*, *orca aquarum*, *orcum*, *orcus*, *perpetua nocte oppressa regio*, *sceleratorum sedes atque regio*, *tartara*, *tartarea domus vel plaga*, *tartarus*, *umbrarum locus* *Cn* (761) : *Murm* 107; *Infernus*. *Helle*. *Piekło*. *Mymer*¹ 3, 43; Czo iełt ziemia połrzodek nieba, matka wżitkich rzeczy rodzących łie, puzdro piekła, łtroż owocza, żywych zachowanie. *BielŻyw* 136; *BielKron* 16v, 81v, 466v, 467 [2 r.]; *Mącz* 170a; *RejAp* 60; Wykładaią drudzy miałto tego textu łtałł do piekłów: włożón do grobu/ grob miałto piekła rozumieiac *BiałKat* 93v; *Calag* 270b; *Calep* 532a; Słowa niektore Żydowlkie zołtawilem tak iako ie y Graeckie y Łacińskie księgi zołtawily [...] drugim zaś przełožyl: iako *Amen Amen*, Zápprawdę záprawdę; *Gehenna*, piekło. *WujNT przedm* 23; A choć w niektórych Graeckich księgách łtoi/ Bołści łmierci/ á nie Bołści piekła: wżakże Łacińskie łtare/ y Graeckie niektore/ y Syryilkie zgodnie máią Piekła *WujNT* 403; A tak Kálwinilowie dułżę w trupá ábo w ciáło przemienili: á Nowokrzczęncy z nimi piekło w grob przetworzyli/ y dułżę Páńlką w grobie zágrzebli: chocia po Grecku nie iełt ταρσοσ, co grob znaczy; ále αδησ, ktore łłowo iako Łacińskie *Infernus*, nigdy nie znaczy grobu/ ále záwłże piekło. *WujNT* 404, 22 [3 r.], 403, 404 [5 r.], Yyyyy3; *SkarKaz* Oooo2a.

Przen: Cierpienie, męka, rozpacz (15) : tam iełt piekło/ gdzie kogo takię rołpaczy gryżą. *MurzHist* H4v; Aleć to iełt piekło moię/ że by namniei wiary mieć nie mogę. *MurzHist* P3, O2 [2 r.]; Iułz tu piekło w cieie vznał/ I połmiercy się tam dołtał. *MurzHistSekl ktv*; Od Audyáńczykow [*Luter nauczył się*]: Iż Pokutá łwięta nie iełt Sákráment: á iż łpowiełż iełt łidło y piekło łumnnienia ludzkiego. *ReszPrz* 40.

W przeciwstawieniach: »piekło...niebo, wesele« (2): [*żeński naród skarży się na mężów*] Ná ołtátek nas máią/ za pracłki/ kuchárki/ [...] Nas wgániáią do piekła/ łami chćą do niebá. *BielSat* [I4v]; wielkie wesele Tu ná łiemi y w niebie wybráni mieć mieli: Ci záś łmutek y piekło/ co go mieć niechćieli. *SiebRozmyśl* K2.

Zwroty: »mieć piekło na tym łwiecie« (1): Coż tych białychgłów iełt/ ktore chudzinki miałły by wielką przyczynę prołić/ aby im vmrzeć dopułzczono: [...] ktore máią piekło ná tym łwiecie. *GórnDworz* Y5.

»połłać [kogo, co] (żywo) do piekła« = spowodować bezmierne cierpienie (3): my łłudzy twoi połle^m łtarość y łiwiznę iego zzałołcią dopiekła *HistJóz* D3v, D3v; A łnadz byłcie mię połłali tak żywo do piekła Bowiem by łie od żałołci dułza prawie włciekła *RejJóz* N7v.

»[komu] piekłem się zstać« (1): co inłżym Bóg dáł/ ku ołobliwyi pociecielze [!]/ zwłáłzcza łtarołci ich/ to się mnie włżyłtko piekłem s łtało *MurzHist* O3.

Wyrażenia: »głębokie piekło« (1): ale iá tego niepozwałám/ żeby kiedy Daudí/ wtak głębokié rołpaczy piekło wśedł iako iá abo żeby od niego duch boży odśedł gdy on vpádł *MurzHist* K4v.

»rozpaczy piekło« (1): *MurzHist* K4v cf »głębokie piekło«.

Szeregi: »piekło i wiekuista męka« (1): tego [*frasunków*] potrzebá ludziom: álbo dla pokarania grzechow ich/ [...] ábo dlá więtfzey zapłaty/ y korony niebiefskiey ich: [...] álbo nákoniec ná zácześnie ná tym świecie ielzche/ pieklá ich/ y wiekuiftey męki ich. *LatHar* 577.

»smutek i piekło« (1): *SiebRozmyśl* K2 cf *W przeciwstawieniach*.

a. *W judaizmie:* *Szeol*, kraina wszystkich zmarłych, w której panuje ciemność, nic się nie dzieje i niczego się nie pamięta; otchłań, przepaść; *infernus* *Vulg*, *PolAnt* (165) : [aniołowie mówili do Boga] Nieprziáciele náłfy motz nad wślytkiemi maiá a nie náłf vpád/ ale piekło łnimi napelniaiá. *OpecŻyw* 1v, 150v, 164v; *PatKaz* III 92; *WróbŻołt* aa5; *GliczKsiąż* G8v; Bo iuż w pykle trudno náleść człowyeká tákyego/ Ktoryby wyznawał chwałę imyenyá twoyego. *LubPs* B5, B5 marg, C2, D3, N2 [2 r.], V3v; *Leop Bar* 2/17, *Ez* 32/21, 4.*Ezdr* 4/41, *Act* 2/27, 31; Cokolwiek może ręká twa dzyáłác znienaglá/ dzyáłay ná fwą część męfká/ ábowiem áni robotá/ ani mył/ áni náuká/ áni mądrość ieft w piekle/ do ktorego ty ciągniełz. *BielKron* 81v; *HistRzym* 93; *RejPos* 136, 161, 164; *KuczbKat* 45; *SkarŻyw* 519; Iezus tłukác do pieklá. Nużelz piekielne książetá Otworzcie mi fwoie wrotá. Podnieście fie wieczne brany Wnidzie tám Krol wieczney chwały. *MWilkHist* E2, A3, D4v [3 r.], E2v, E3, E3v [2 r.] (14); *WujNT przedm* 7, *Act* 2/27, 31, s. 404 [2 r.], 674 marg, 2.*Petr* 2/4; w Piekłách co Pan Chryłtus czynił *SkarKaz* Oooo2a, 2b.

W połączeniach szeregowych (3): trzeciego dnia zmartwychwśtał/ poráziwśly náłze wielkie y cięłłkie nieprzyiációły grzech/ śmierć/ piekło/ y kxiążę tego świátá Dijabłá. *KrowObr* 50; Ze fię z ich potomśtwá ma Dziecię národzić/ co ma Czárthá złego mocá fwą pochodzić/ Śmierć wieczną, fwiát, piekło/ iák mocny PAN łkroczyć *ArtKanc* B19v, A19v.

W przeciwstawieniach: »piekło ... niebo (2), łono Abraamowe« (3): któryby łyn był iego [*Abrahama*] pirwey vmárl niżli on łam/ miał iść do pieklá/ á ktorzy po śmierci iego/ ci do łoná Abráámowego *BielKron* 16v; *ArtKanc* E19; Łázarz odpoczywał/ y miał poćiechę ná łonie Abrááowym: ále przecię w piekle: á nie w niebie przed Chriłtułem. *WujNT* 263.

W charakterystycznych połączeniach: *piekło pokazić, zborzyć* (2); *upaść do piekła; z piekła wyzwolony, wziąć*.

Fraza: »żywot przybliżył się piekłu« (1): Niechże wnidzie modlitthwá ma przed oblicznością twoię: przykłoń vchá twego ku proźbie mey. Boć nápełnioná ieft wślytkim złym dułlá moiá: á żywoth moy przybliżył fie piekłu [*vita mea inferno appropinquavit*]. *Leop Ps* 87/4.

Zwroty: »domieszczać do piekłów« (1): Panie [...] Abowiem thy karzełz y zbawiałz/ domieszczałz do piekłów y záfie wywodziłz *Leop Tob* 13/2.

»(żywo) do piekła iść (a. pojąć)« [*szyk zmienny*] (4): *BielKron* 16v, 467; *SkarŻyw* 493; (*did*) Iádam. (–) Ach/ dla zgrzełzeniać to moiego Włzytcy łzli do Piekłá tego *MWilkHist* F2v.

»(żywo) do piekła (a. w piekło) przepaść (a. być zepchniętym, a. zstąpić, itp.)« (11): *OpecŻyw* 144; pan wrzuci nánie łmierć á łnadz táky żywo będą w piekło zepchnieni. *RejPs* 82; *LubPs* O, hh6v; A nie będą łpác z mocnemi/ y pádáiacemi/ y nie obrzezánemi/ kthorzy złtąpili do pieklá z zbroiá

fwoią *Leop Ez* 32/27, *Num* 16/30; *HistRzym* 83v; *RejPos* 188v; y rofkázał ziemi áby fię otworzyłá/ y pożárłá ie á do pieklá żywo przepádli. *SkarŻyw* 483, 492; *WujNT* 836.

»strącić, strącon (*a. wtrącon*) (na wieczne potępienie, ku potępieniu) do pieklá« [szyk zmienny] (2:3): *PatKaz II* 23v, 69; á fnadziem więcej podobien ku grobowi niżli ku żywotowi/ y ku onemu człowiekowi ktory by iuz miał być wtrącon do pieklá będąc opuśczoney od wśley nádzieie fwoiey. *RejPs* 129v; *KrowObr* 7v; Bog Aniołom ktorzy byli zgrzeliyli nie przepuścił/ ále łańcuchámi ciemnoći strąciwłzy ie do pieklá/ podał ie záchowane ku potępieniu. *BibRadz* 2.*Petr* 2/4.

»wywieść z pieklá« [szyk zmienny] (3): *TarDuch* C7; Pánie wywiodłes z pieklá [*eduxisti ab inferno*] duřsę moię: wybáwiłes mię od tych ktorzy z stępowáli do ieżiorá. *Leop Ps* 29/4; *MWilkHist* F3v.

»do pieklá się zapaść« (1): Są tedy [*mnisi w klasztorach*] w kłáwie Bożey wśyřcy wespółek zonymi Sodomtyki y Gomortzyki/ ktorzy fię dla proznowania do pieklá zápádli *KrowObr* 140.

»piekło (z)łupić; piekło będzie złupiono« [szyk zmienny] (5;1): *TarDuch* C7; przy iego [*Chrystusa*] śmierci kámenie fię pádác będzie/ y fłóńce fię zácmi/ y wiele dziwow będzie/ duchowie niewidomi będą drzeć/ á piekło będzie złupiono *BielKron* 19; *HistRzym* [89]v; *KuczbKat* 45; Boday był do nas niepořtał Ten Kryřtus co dziś zmartwychwřtał. Gwałt czyni/ łupi nam piekło *MWilkHist* E4; *ArtKanc* A10.

»(z)stąpić (*a. stępować, a. wstąpić, a. wejść*), zstępujący, (z)stąpienie (*a. wstąpienie*) do pieklá (*a. do piekieł, a. do pieków*)«= o *Chrystusie*; w tym: w *Kredo* (13) [szyk zmienny] (41:1:11): *OpecŻyw* 176v; Iezu ktorys do pieklá fłępujący y drżwi mocne y piekielne moczy połamał. *TarDuch* C7, D5; *SeklWyzn* Bv; *SeklKat* B4, O2, O3; *KromRozm I* L4v; *KromRozm II* f3v; *KrowObr* 218v; [*bóstwo Krystusowe*] po męce řwey zřtąpiło do pieklá/ á człowieká nędznego od iećthwá dyabelřkiego wybáwiło. *HistRzym* 6; *RejPosWiecz*³ 98; *BiałKat* 93 marg, 93v [2 r.]; *KuczbKat* 45 [4 r.]; *SkarŻyw* 519; *MWilkHist* A4v, D4; *ReszPrz* 83 [2 r.], 84 [2 r.]; Wierzymy iż sřtąpił do pieklá/ y wřtał z martwych trzećiego dnia/ to dla wřprawiedliwienia/ wřzego ludzkiego plemienia. *ArtKanc* M10v, C18, D10, M9; *LatHar* 9, 101, 280, 339, 374, 586; *WujNT* 121 [2 r.], 263 [4 r.], 403 [2 r.], 404 [2 r.], 515 (17); *SiebRozmyřl* I; Pomnię pogrzeb twoy y do pieków wřtąpienie y zmartwychwřtanie y wniebo wřtąpienie. *SkarKaz* 161b.

»piekło zwyciężyć, zwojować« [szyk zmienny] (1:1): Iákoż to przeřławny dzień/ wřzelákiey cřci y chwały godzien/ w ktory Pan piekło mocą řwá zwyciężył/ Niebo nam otworzył. *ArtKanc* E19; *SkarKaz* 634a.

Wyrażenia:»piekło ciemne« (1): Witay/ witay żądájący Iezu Chriřte wřzechmogący. Ochłodo fercá nářzego Do tego pieklá ciemnego. *MWilkHist* F2.

»ogniste piekło« (1): Lofius y infziy niktory bluźniá: iż fię PAN Chryřtus nie tylko bał ognięgo pieklá/ ále iż też fkořtował mąk wiecznego potępienia *ReszPrz* 82.

Szeregi: »piekło, czart« (1): Pan mocą Bořtwá fwoiego s człowieczeńřtwem złączonego/ [...] zborzył piekło/ zborzył czártá *RejPos* 121.

»śmierć, piekło« (1): Abowiem w śmierci nie mářz tego/ ktoryby wřpomniáł ná cię; á w piekle y ktoż cię wyřłáwiác będzie? *LatHar* 159. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 2 r.]

Personifikacje (16): Alić oto Koń płowy: y tego co fiedział ná nim/ zwano Smierć/ á zánim ízło piekło. *Leop Apoc* 6/8 [przekład tego samego tekstu: *RejAp*, *WujNT*]; *Et ero mors tua o mors*. Y będę vgryzienie twoie o pyekło. *SarnUzn* E4; *RejAp* 58; *RejPos* 109v; *GrzegŚm* 24 [2 r.]; Przetoć rołprzełtrzeniło piekło dułżę łwoię/ y otworzyło pálzcżkę beze włżego końcá/ y sítapili w nie moczare iego [*Vulg Is* 5/14] *WerGość* 213 [przekład tego samego tekstu *GrzegŚm* 24]; *WujNT Apoc* 6/8.

~ Szereg: »śmierć, (a, i) piekło« (8): Abowiemeście ták mowili/ Wzięłímj przymierze z łmiercią/ á z piekłem mamy vmowę *Leop Is* 28/15; *RejPos* 29, 87, 305v; *BudNT* 1.*Cor* 15/55; O śmierci gdzie iełt moc twoiá luż teraz niemałż pokoiá. Gdzie iełt piekło twoie żądło luż cię przyłżcie Pánłkie zyądło. *MWilKHist* E2; *WujNT* 619 marg, *Apoc* 6 arg. ~

Przen (3) : Włtępuią aż do niebios [*Ps* 106/26] (*koment*)/ Czulfz przeładowci włtępuią wyłoko przez pychę (–), á z łthępuią aż ná głębokołci/ (*koment*) To iełt aż do piekła przez rozpacz (–) *WróbŻółt* kk7v; Połłálás [*Jerozolimo*] połły twoie dáleko/ á iełteś poniżoná aż do piekłów. *Leop Is* 57/9; niemoc y mol odięł iełt od was/ á łkáženie włćkło do piekłá ná zapámiełtanie. *BudBib* 4.*Esdr* 8/52 [53].

b. *W chrześcijaństwie: miejsce wiecznego potępienia i cierpień przeznaczone dla dusz zmarłych grzeszników oraz miejsce przebywania szatana, siedlisko zła (512)* : gdyż teráz tako malá męka tak niecirpliwe⁸⁰ cie czynij/ tzoż tedy piekło vcżyni. *OpecŻyw* [192v]; *MiechGlab* 20; *LudWieś* A4; *SeklKat* Z; Boy fię ale Czarczie boga I tak czy iuż welka trwoga. Ty my iey yełcze przyczyniaż A piekło my przypominaż. *RejKup* h3, D, Dv, i6v, 14v, r4v (14); Teras cię krewkość ciała zwiodła/ niecháiże ktému nieprzyłtępuie przekleta złość ducha/ abo więc iuż bądź piekła pewien/ ktorego mąk ktore⁸⁰ płaczu/ i łkrzytania łąb/ nigdy niebędzie koniec żáden. *MurzHist* N4, D3v, D4v, O2, T3; *MurzNT* 61, *Luc* 16/23; *BielKom* Dv; Przywyedzye go łwá náłłczępyoná náuką nye tylko o łzkodę cyálá yego/ ále y dułfe łámeý/ thák yáko łam do pyekłá łie dołtánye/ tą drogą theż diłcipułá łwego závábi. *GliczKsiąż* L5v; *LubPs* E marg; *KrowObr* 144, 144v [2 r.]; *RejWiz* 13, 14v, 38v, 73, 76 (27); *Leop Iac* 3/6; *OrzList* h2v; *RejFig* Ccv; *RejZwierz* 123v, 124v; A nie boyćie fię tych ktorzy zábiiaią ciáło/ á dułze zábić nie mogą/ ále ráczey boyćie fię tego/ ktory y dułżę y ciáło może zátráćić w piekle. *BibRadz Matth* 10/28; Niektorzy ludźie vcżeni mienia Piekło czworákie/ iedno ná głęplże w ktorym ludźie wiecznie potępieni łą. Drugie wyłżłzey/ w ktorym dzieci nie krzczone. Trzećie wyłżłzey/ ktore zową mniłzy Czyłćieć. Czwarłe ktore zową Limbus ták to byli łwięci Oycowie *BielKron* 467, 81v marg, 135v, 208v, 246, 276v (11); *Prot* D3v; Wiemći ia to żeć w łtárożytnym Kołściele Krzełćijańkim było sektarzow dołýć/ ále z dźiłseyłzymi niemáią co czynić: ktore przechodzą w/ łzytkimi [!]/ co ich w piekle złościámi. *LeovPrzep* G3v; *RejAp* 132v; *GórńDworz* Aa4; *HistRzym* [89]v, 91v, 94v, 97, 98; *RejPos* 162, 164, 201, 248; Bo tá myłł bárzo wiele ludzi do piekłá vnołi/ iż myłłá thylko chcą w nowym żywocie chodźić/ á ciáłem vłtáwicznie dyabłu łłużá. *RejPosWiecz*³ 98v; *BiałKat* 366v; Cnotliwy s cnoty ma káždemu praw być/ Bo złemu diabeł pewnie w piekle da w rzyć. *RejZwierz* 225, 120v, 244; *WujJud* 89v, 133v; *WujJudConf* 69v, 203; *PaprpPan* F4v; By mi z iedney łtrony przełtrách y brzytkość ktorą mam przećiw grzechu/ á zdругieý łtrony piekło połtáwiono: rychley bych piekłá/ niłzli grzechu prágnął. *SkarŻyw* 335, 36, 120, 121, 165, 196 (11); *CzechEp* 15; *KochMRot* A4, C;

ReszPrz 82; *PudlFr* 53; *ArtKanc* E3v, K2, R20, R20v, S3v; *GrabowSet* B, Gv, H3, S; Bo mándatów Bołkich znáczne przeftápienie piekła bliłkie. *LatHar* 112, 491, 492, 524, 670; Dzień národzenia łwego z Dyáblámi łpołecznie Przeklináć będą w piekle/ ćierpiác męki wiecznie. *KołakSzczęśl* D; *WujNT* 12, *Matth* 10/28, s. 42 *marg*, 43 *marg*, 236 [2 r.] (14); *WysKaz* 20, 31, 36; *KlonKr* B2; Bo z prołtego z prędkiego gniewu/ ábo z żártu/ co tákiego y gorłzego wyrzec/ bez żadney nienawiłci: nie máłz tákiego grzechu/ ktoryby piekła godzien/ by nagorłze łowo było. *SkarKaz* 313a, 119b, 209a, 279a, 313a, Oooo2a; *CiekPotr* 42; *GosłCast* 32; *KlonWor* 53.

W połączeniach szeregowych (43): Bo kto boga ze włlytkiego fertza miluie/ anij łmierci/ anij piekła/ anij męki/ anij łądu łie łeká *OpecŻyw* [192v]; *PatKaz* III 140; *SeklKat* O3; Szukaiczie Łafki vtęgo Czo włzyłtko wmozcy vniego. Smierć/ żywot/ piekło/ zbawienie/ Ito włzytko dobrę [!] mienie. *RejKup* d3v; *KromRozm* I H3v; A włzakolż niemáłz nic inłzego w niey [nauce *Papieskiej*]/ iedno pychá papiełka/ vpor/ obłudá/ zdrádá/ bálwochwálłtwo/ bluznierłthwo/ nietzyłtołłć/ ciemnołłć/ á ná ołtátek rołpátz/ łmierć/ piekło/ plátz/ wietzne zgriytánie [!] żębow/ y potępienie. *KrowObr* B3v, 43, 43v, 54, 125v, 214 (7); *RejWiz* 52v; Drogá grzełłacych iełł vburkowána kámieniem/ á ná końcu ich piekło/ ciemnołłci/ y męki. *Leop Eccli* 21/11; *BibRadz* I 138d *marg*, 143c *marg*, 376a *marg*; *RejPos* 55, 78, 116, 231, 231v (7); *BiałKat* 323v; *Grzegłłm* A2v; niełza iedno iż łie go mułłmy vczyłć bać iáko Bogá włzechmogáczego á Bogá łtráłzliwego y ná złe bárzo łrogiego/ przed kthorym drzą włzyłcy moczare ná niebie w piekle y ná zyemi. *RejZwierc* 10; *WujJud* 207; *RejPosRozpr* b4; *CzechRozm* 56v, 113; *CzechEp* 370; Tu ná nieboracłłká przyłłłł wielka trwogá/ gdy widział iż wypadł z łálki Pána Bogá/ precł włzyłtwo łtworzenie od niego vćiekłó/ tuł nád łzyiá widział cłártá, łmierć, y piekło. *ArtKanc* B6v, B19v, G12v; *ZawJeft* 28; Cłtery rzeczy ołtáteczne. Smierć/ Sąđ Páńłki/ Piekłó/ y Niebiełkie krołłtwo. *LatHar* +++2v, 639; *WujNT* 684; *SkarKaz* 6a, 208b, 348a; *SkarKazSej* 698a.

W przeciwstawieniach: »piekło ... niebo (23), żywot (wieczny) (7), królestwo (niebieskie, boże) (5), czyłciec (2), łono Abrahamowe (2), przybytek Abraamow (2), zbawienie (2), chwála, łwiat, wieczne przybytki, ziemia« (47): *MurzHist* M2v, S4v; *MurzNT* Mar 9/42, 44, k. 148v *marg*; *LubPs* ee; Kryłtus łam iełł thylko drogá do niebá: á iż włzyłtki inłze łćiełłki prowadzą do piekła. *KrowObr* B; *Leop Mar* 9/42, 44; *RejFig* Dd; *OrzRozm* G4; *OrzQuin* L3v [2 r.]; *HistRzym* 122v; *RejPos* 138v, 164 [2 r.], 164v; Zyemię záłię/ y tho włzytko co ná zyemi iełł/ nápełniáć raczy łwoim łwiętyłm miłofierdzyem. Piekłó záłię/ y włzyki [!] piekielne rzeczy nápełniá/ łwoiá nieodmienná łpráwiedliwołłciá. *RejPosWieczł* 91; Boć nie káždemu tego połelłtwá dozwaláią: ále tylko tym co w Czyłłcu łá/ á nie w piekle. *WujJud* 205, 202; *WujJudConf* 72; *CzechRozm* 32v; *KochPs* 202 [2 r.]; *SkarŻyw* 121, 335; *MWilłHist* G2v; *NiemObr* 153; Złółłniki w piekłó wępchnie do ognia wieczného/ A dobre z łobá wełłmie do krółłtwá łwégo. *KochMRot* C2; Táł rozłáđzi włzytki práwie/ grzełłzne k piekłu, wierne k chwale *ArtKanc* T; *LatHar* 150; *KołakSzczęśl* Cv, D; łepiey iełł tobie wniłłć chromym do żywotá wiecznego/ nił máiáć obie nodze/ być wrzuconym do piekła ognia nieugáłłzonego *WujNT* Mar 9/45[44], *Matth* 18/9, *Mar* 9/43[42], 47[46], *Luc* 16/22, s.633; *WysKaz* 19, 20, 31; Pan Bog po łmierci záraz ołáđzi iednego do piekła ná męki / drugiego ná łono Abráhlámowe ná pociechy *SkarKaz* 3b, 383a, b, 635b. *Cf Wyrażenia przyimkowe.*

W porównaniach (15): *RejPs* 73; *MurzHist* O; *RejWiz* 92v; *RejZwierz* 136; *BielKron* 294v; Itrażliwé Argumentá przeciwko Księstwom: których każdy dobrego vrodzenia człowiek lękać Iye Iprawnie może/ á Księstwá Iye iáko piekła chronić *OrzQuin* Q2; Czy ty małz włzechmogące⁸⁰ náleść? wyżłzyć ielt/ á niż niebo: cóż będziefz czynił/ ná ziemi go Iżukać będziefz? dłuższy ielt/ á niż ziemiá: iákóž go wyrozumiélfz? głębfzy ielt/ niż piekło: Izyrfzy/ niż morze. *BiałKat* 73v; *BielSat* Ev; *RejZwierc* 104v, 237v; Tegož czálfu v Wieliczki w Gorze Iolney/ ieden Iotr Iłaplowanie zdráđá/ podrzuciwfzy ogień/ zápalil/ z ktorego dymu w podziemney iáfkini/ iáko w piekle wiele Iię ludzi zádušilo *StryjKron* 722; *ReszPrz* 67; *BielRozm* 33; Tám ieflić Iie doItanie žwiérz nieukrocony/ Małz rofkofz/ równie by był w piekle pogrzebiony. *GosłCast* 46; *SkarKazSej* 681b.

Przysłowia: Co Ikok to rychley do Piekłá *RejKup* x4.

Ut praestat furi hic suspendi quam inferos ardere, Dáleko lepiej yeft tu złodziejowi wišcieć niżli w piekle po vfzy gorzeć. *Mącz* 419c.

Vndique enim ad inferos tantundem viae est, Wfižłtko zá yedno/ w yedney dálekošci yeft ztąd yáko y z tąd ynąd do pieklá. *Mącz* 441a.

Fraza: »[czyje] piekło nie zagašnie« = *jest skazany na wieczne męki* (1): za wielką bymi to pociechę było/ ktoryi terás niemám/ widząc że tych piekło nigdy niezagašnie ktorym Bóg złorzeczył *MurzHist* R3.

Zwroty: »w piekle dziś na obiad być« = *umrzeć dzisiaj* (1): Ać Iędzia čzeka zdobroczy Čžifczie bych my już mogli ijcz A wpieklie dzis na obiat bycz *RejKup* z6.

»po uszy w piekle by(wa)ć« (2): A ten co tu rolkofzy ná Iwicie vżywa/ Tám po šmierci po vfzy záwždy w piekle bywa. *RejWiz* 21v, 70.

»w piekle męki cierpieć« [*szyk zmienny*] (4): *MurzHist* R3; lepiej ielt bych ia tu krotką mękę cierpiał/ niżlibych miał čierpieć wieczną mękę w piekle. *HistRzym* 86; *KuczbKat* 220; *SkarŻyw* 4.

»w piekle gorzeć, gorający« (7:1): *RejKup* h2v; gdjebych iá wolál na miešcu každy⁸⁰ potępione⁸⁰ być/ niżeli na šwiecie żyć/ na ktorem šię gorzyi mám niłz gdy bych iulz w piekle zinłzemi gorzał *MurzHist* O, Sv; *BielKom* D3v; *KrowObr* 126; *CzechRozm* 187v; Čeřarz twoy čłowiek ielt: Bogowie twoi ludzie byli/ á niedobrzy/ ktorych teraz dułze w Piekle goráią. *SkarŻyw* 124; *GosłCast* 32.

»do pieklá išć (a. po(j)šć), zštápić (a. zštěpować, a. wštěpować)« = *abire in gehennam PolAnt; ire in gehennam Vulg* [*szyk zmienny*] (16:8): *RejKup* cc7; Nie vmarli cie będą chfalili panie/ ani ci ktorzy do pieklá sštěpuia *MurzHist* Ov, A4v, Iv; *MurzNT Mar* 9/42; A nákoniec byłyby tym obyztáiem zbáwione dziewice žydowłkie y Tureckie/ ktorych wiele w pániénłtwie vmiera/ á wždy przedfi do pieklá idą. *KrowObr* 139v; *Leop Matth* 5/30, *Mar* 9/42; *HistRzym* 86v, 98 [2 r.]; *WujJud* 202; Niewierni lepák á niezbožni ludzie poydą nádoł z Dyabły do Piekłá ná wieczny ogień y męki nieIkończone. *WujJudConf* 72; *SkarJedn* 273; *WerGošć* 213; *GrabowSet* G4; *LatHar* 25; *KołakSzczęšł* A4; *WujNT Mar* 9/42, s. 836; *WysKaz* 15, 19, 31; *SkarKaz* 421a.

»piekłem karać, karany« (1:1): Pánie/ Pánie/ ieflimci iá to zbroil/ o cóš ty zwykl piekłem kárác/ izališ y ty to Itrácił/ čzymeš zwykl ludzie zbáwiać? *LatHar* 152; *WujNT* Yyyyyy.

»do piekła odkazać« (1): Xiądz Powodowłki Kánonik Poznánłki [...] czći zá pieniądz ná nas nie zołtáwił/ y owfzem żywych ták nieprzyłtoynie łpotwarzáwłzy/ ná koniec po śmierci do piekła odkazał *NiemObr* 4.

»z piekła odkupić« (1): Ni frebrem ni złotem nás z piekła odkupił/ łwą mocą záłtąpił. *SkarŻywBog* 357.

»piekłem płacić (a. zapłacić)« (2): *LatHar* 276; Iáko tedy złe vczynki y rołkołzy krotkie y docześne nigdy nie łą rowne ku oney wieczney męce piekielney/ á przecię piekło záłługuią/ y piekłem zá nie łprawiedliwie płácą *WujNT* 551.

»w piekle pogrześć (a. grześć), pogrzebion(y) (a. zagrzebiony)« = *sepultus in inferno Vulg* [szyk zmienny] (2:12): A niechay łie ci záwłtydzą złołciwi á wpiekle zágrzebieni/ ktorzy málą otobie wiárę máią *RejPs* 45; Náđ thobą łłudzy płáczą/ drudzy drapáią ono márne nábycie twoie/ á dułżę grzebą w piekle. *RejPos* 164v, 138v, 163 [2 r.], 164v, 165, 176 (8); *SkarŻyw* 545; żeby nas to nie potrzebne pijańłtwo do czego dżiwnego nie domiełcił/ y z onym Bogacżem (ktory też nie miał w iedzeniu y w pićiu miáry) w piekle nie pogrzebłó. *WerGość* 261; *WujNT Luc* 16/22; *SkarKaz* 635b; *GosłCast* 46.

»do piekła pos(y)łać (a. odsyłać, a. odesłać), posłany« = *conici in gehennam PolAnt; mitti in gehennam Vulg* [szyk zmienny] (7:4): Iełlibyćię więc gorłżyłó prawé oko twoie/ Wyłup ié [...] Abowiemci to łpożytkiem twoiem aby zgynął iedén łzczłonków twoich/ a niewłżyłtko ciáło twoie było do piekła posłáné. *MurzNT Matth* 5/29, *Matth* 5/30; A iełli niełprawiedliwie przyłfęgę mowię/ áby mię Pán Bog łłłumił/ [...] Aby mię ná ołtátek do Piekła s ciáłem y z dułżą/ połłął ná wieczne potępienie. *GroicPorz* h3v; *KrowObr* 52; *Leop Matth* 5/29; kácerłtwo/ ácz długo łię w piekło łkryie: ále záłie zpiekła iákoby żywe wychodzi, bo ty włzyłtkie ktore Luter wzbudził od łtárych oycow náłżych potępione łą y do piekła posłáne. *SkarŻyw* 493, 81; *CzechEp* 11; *NiemObr* 5; *WysKaz* 16; *SkarKaz* 383a.

»do piekła przepaść« (2): *MurzHist* D4v; Wielki dżiw/ iz łię oná kráina/ gdzie łię ci Smokowie [= *heretycy*] łęgli/ záraz do piekła nieprzepádlá. *PowodPr* 33.

»do piekła (na wieki) skazać« (3): *OpecŻyw* 191; Przydzie łpowiedz to łie iednay A niechcełzi cóć każe day Bo więc ták iáko chcą karzą Ná koniec do piekła łkażą *RejRozpr* E2v; *WerGość* 212.

»piekła uchowác« (1): á prołżę cię/ ábyś mię náznáczłonego potępionym piekła vchowác raczył. *LatHar* 281.

»piekła ujęć« (1): Gdzie choc by téłz na to przyłżłó żebycie w więżięnié/ żeby na łtracęnié dáno/ wđyby ielzche baczyć miál/ żeś tym piekła włzedł/ a zbawięniá zyłkál *MurzHist* M2v.

»do piekła wieść (a. (przy)wodzić), (w)prowadzić, wpędzić, wprawić, wwiedziony, prowadzący; w piekło prowadzić« [szyk zmienny] (8:3:1:1:1:1): Łakomłtwo czo włzyłtkiem łkodzy Do pykła ich wiele wodzy. *RejKup* d5v; *MurzHist* S3; Pan kiedy kogo chce y do piekła wpráwi/ A kogo też raczy wnet łtám tąd wybáwi [*deducit ad inferos et reducit Vulg* 1.Reg 2/6] *LubPs* hh2v, H2v; By też Pápież włzyłłtki łudzi do piekła wiodł zá łobą/ thedy mu żadny tłówiek niema mowić/ tzemu ták tżyniłż? *KrowObr* 8v, C2, 194v, 203v; *RejWiz* 173v; [św. *Wojciech*] Wiodł żywot łwiątobliwy: bogáctwy gárdził: złoto łobie zá błoto miał: y rołkołzy do piekła prowadzące o ziemię vderzył. *SkarŻyw* 353, 63; *KochMRot* B4v; *LatHar* 593; *WysKaz* 12; *PowodPr* 34; *SkarKaz* 123b.

»w piekło wpaść (a. wpadać)« (2): Y prožno lie łtárąyą co mye przełáduyą/ [...] Bowyem ni łámi zwyedzą kyedy w pyekło wpádną [*introibunt in inferiora terrae Vulg Ps 62/10*] *LubPs Pv*; *RejWiz* 160v.

»wrzucić, być (w)rzucony(m) do piekła; być wrzuconem w piekło« = *iaci in gehennom PolAnt*; *in gehennom ire, mitti Vulg (3:7;1)*; *MurzNT* 148v *marg*, *Mar* 9/44; A iełli nogá twoiá ciebie gorłfy/ odetni ią: bo lepiey tobie chromym wnidż ku żywotowi wiecznemu/ niżli máiąc obie nodze/ być wrzuconym do piekła w ogień nieugáłifty *Leop Mar* 9/44; *BielKron* 136; Boyćie fię onego ktory gdy zábije/ ma moc wrzucić do piekła. *WujNT Luc* 12/5, *Matth* 5/30[29], 31[30], 18/9, *Mar* 9/45[44], 47[46], *Xxxxxxv*.

»wtrącić (a. wtrącać), (żywo) strącon(y) (a. wtrącony) do piekła« [*szyk zmienny*] (4:4): *RejPs* 123; *RejAp* 163v; Pan zábija/ y ożywia: wtrąca do piekła/ y wywodzi *RejPosWstaw* 44; widziálám iako tá twoiá łtolicá na ktorey fiedziłz/ vpáść ma: á ty do piekła łtrącony/ y pogrążony być małz *SkarŻyw* 444, 437, 444; *NiemObr* 153; *PaprUp Kv*.

»z piekła wybawi(a)ć, wykupić, być wybawionym, wybawciela; wybawi(a)ć od piekła« [*szyk zmienny*] (10:2:2:l;2): *OpecŻyw* 161v; Zełłáł łyná łwoiego/ ktory lie dał zábic Aby ták łwe łtworzenie mogł łpiekła wybáwić. *KlerWes A*; [*naczyniliście sobie*] Wybáwicielow/ s piekła/ wípomożycielow/ otworzycielow drzwi/ do niebá *KrowObr* 167v, 168, 171, 171v, 217 [2 r.], 218, 218v; *BielKron* 164; *RejPosRozpr* b4; Bo Sálomon on mądry Krol/ mowi: Nieoddalay od dziećięciá twego kárności: Iełli go vderzyłz rozgá nieumrze/ ty go bijełz/ á dułżę iego z piekła wybawiałz [*de inferno liberabis Vulg Prov 23/14*]. *ModrzBaz* 11 [*przekład tego samego tekstu SkarKaz*]; *MWilKHist* G2v; *ArtKanc* B6v, G12v; *SkarKaz* 420a.

»z piekła wywieść (a. wywodzić)« [*szyk zmienny*] (3): *MurzHist* S3 [2 r.]; O moy dobrotliwy Pánye do cyebyec ya mułłę/ Gdyżeś ty łam wywyec raczył s pyekła moyę dułłę [*eduxisti ab inferno animam meam Vulg Ps 29/4*] *LubPs H*.

»piekło zasługować; i trzy piekła zasłużyć« [*szyk zmienny*] (4;1): To był na Swieczę Lotr taky Gdże mam tego włfythy [!] znaky I trzy Piekła by załłuził *RejKup* dd8v; Tu mámy iáwną á iáłną rozność grzechow; że iedne łá łmiertelne/ ktore záłługuia piekło: á drugie powłzednie/ y mnieyłżego karáńia godne/ ktore łácniey bywáia odpułzczone. *WujNT* 21, 551, 633; *SkarKaz* 313a.

»zstąpić do piekła żywy« (1): Niechay przydzie łmierć na nie, á złtápi do piekła żywy. *TarDuch* A5.

Wyrażenia: »piekło ciemne« (1): Y my przez moc przyłłcia twego/ Z piekła wyrwáni ciemnego: W to twe nowe národzenie/ Nowe dáiem z chwałą pienie. *LatHar* 401.

»diabeł z piekła« (3): *OrzList* h3; ták on [*Luter*] czwartego Ewángeliłtę łwego mieć mułiał/ [...] łzpetnego czarnego Dyablá z piekła *ReszPrz* 44; *PowodPr* 33.

»głębokie piekło« = *infernus inferior Vulg [szyk 3:2]* (5): Tedy Piotr naczał fię przifięgatz ij przeklinatz mowiátz. Dáybych iá zdechl nágle/ bych byl w głębokim piekle/ dáybych też złá łmierci[ą] [zg]inál *OpecŻyw* 112v; *LubPs* T2; *Leop Ps* 85/13; z ták wyłokich cnot/ do ták głębokiego piekła wpadłás. *SkarŻyw* [237], 493.

»piekło gorące« [*szyk 4:1*] (5): *SeklPieś* 15; *SkarŻyw* 4; *ArtKanc* Q15; BÓże/ ktorył niezliczonemi cudy wielebnego Mikołaiá Bifkupá twego włławił/ day nam to/ prołimy cię/ ábyłmy przez záłługi y prołby iego/ włzli męki piekła gorącego. *LatHar* 454, 417.

»piekło nieugaszone« (1): Niechay dla krotkiew y plugawey rośkoŝy ciááá tego zgniłego/ nie iednam łobie z Sodomczykámi wiekuiŝtych ogniew y mąk piekła nieugáłzonego. *LatHar* 609.

»piekło niewrotne« (1): Przeto ieli cię boiaźń BOZA nie odwodzi Od wyŝtętku: Niechayżeć ná pámięć przywodzi Sąd BOZY, męká cięłzka/ karánie łromotne/ A zátym wieczna pomŝtá y piekło niewrotne. *KlonWor* 12.

»piekło niższe« = *infernus inferior Vulg* [szyk 1:1] (2): *WróbŻołt* 85/13; Wielki ieŝt przeciąg od łoná Abráámwego do niżŝzego piekła. *WujNT* 263.

»do piekła oddany« (1): Otoŝ ieŝt wyrzucony z domu Bożego y Dyabłu do piekła ná wieczne potępienie oddány *OrzRozm* M4v.

»okrutne piekło« (1): Pożrzy mię/ niechay zginę/ z niewinną mą ręką/ Bo łye y okrutného piekła z iego męką Nieboię *ZawJeft* 31.

»do piekła pogrążony« (2): *KromRozm I* D2; woyny poddáných przeciw Pánom powŝtály/ iáko przed tym w Niemcách chłopka woyná (gdźie o dwá kroć łto tyŝięcy ludźi pobići/ á iáko łam Luter mowi/ do piekła łą pogrążeni [...]) *WujJud* 134.

»potępieni w piekle; piekło potępionych« (2;1): Trzymáią [*greccy katolicy*] iź żadnego czyiŝcu niemáłz/ á przedłię fię zá vmárłe modłá: mieniác podobno/ iź potępionym w piekle pomoc dáć łwemi modlitwámi/ ofiárámi/ y iáłmużnámi mogá. *SkarJedn* 343, 283; *SkarKaz* 119b.

»piekło srogie; srogość piekła« [szyk 3:3] (5;1): Bo duŝlá ma wŝłytym złym ták yeŝt nápełnyoná/ Srogość pyekła żywotu memu przybliżoná [*et vita mea inferno appropinquavit Vulg Ps* 87/4] *LubPs* T3v, ee3v; A łzczęćcie y niełzczęćcie lekce łobyważy/ A przypádłe przygody pod nogámi dłaźi Nie boiać łie ni łmierći ni piekła łrogiego *RejWiz* 63, 71; *RejPos* 185v, 264.

»wieczne piekło« (1): á łamá chćiey poki czas małz/ z wiecznego piekła wyzwolić duŝzę twoię. *SkarŻyw* 238.

»piekło wielomękie« (1): Toć ieŝt duŝzne trapienie y wnątrzna kátownia: Y w piekle wielomękim łnadź iey niemáłz rownia. *KlonWor* 37.

Szeregi, »piekło, (i, ani) czart« [szyk 2:2] (4): melankolia widaia rzeczy łtrałzne, czarne, y brzytkie, iako piekło czarty/ błota, y inłze rzeczy. *GlabGad* L4; *RejPos* 110; obáćz iáka ieŝt moc pokuty S. ktora [...] piekło y czárty rozbija *SkarŻyw* 173; *SkarKaz* 350a. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*]

»doł albo piekło« (2): Iź gdy była otworzona pieczęć czwarta/ widział konia błádego á ná nim łiedzącego co gi łmiercią zwano/ á zá nim doł álbo piekło. *RejAp* 59v, 60.

»wieczne męki i piekło« (1): O iákie będzie łykánie y nędzne płákanie/ gdy ná oczy widzieć będziem: z iedney łtrony niewymowne kroleŝtwo niebiełkie: z drugiej wieczne męki y piekło *SkarŻyw* 121. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.*]

»((a)ni, i, tak) niebo, (a, (a)ni, i, teź, jako (i), albo) piekło« [szyk 13:5] (18): bo bych łie obrocił ták do niebá iáko y do piekła to pewno wiem iłz cię tám wŝłędy záłtánę. *RejPs* 206; *RejKup* f3, g4v; *RejWiz* A7; *OrzList* i3; Był ták łáłkaw Cefarz Máxymilian ná Krolá Polłkiego/ iź mowił: my s krol'em Polłkim y do Piekła y do Niebá gotowi będziem záwždy *BielKron* 429v; *RejPos* 164; *SkarŻyw* 52; *ReszPrz* 86, 90; *LatHar* 276; Bo kto fię do niebá ábo do piekła raz dołtánie/ ten iuź łtámtąd

połpolicie więcej nie wychodzi. *WujNT* 227, 227, 404, 856, Yyyyy2; *WysKaz* 37; *SkarKaz* 119a. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 14 r., w przeciwstawieniach 19 r.*]

»z, od nieba (aż, też) do piekła; z piekła do nieba« (3;1;3): á nieynáczeý wywodzifz ná fwobodę duffę moię iakoby ią wziąwłfy fpieklá do niebá przenofił. *RejPs* 128; *OrzRozm* C3v; *RejPos* 78, 164 [2 r.]; Ieden Anioł wolá tylko przepychu fwego przeciw Bogu zgrzeſzywłzy/ z niebá do pieklá ná wieczne á nigdy nieprzeiednáne przekłętwo przepadł *PowodPr* 11, 36.

»piekło a osądzenie« (1): A to też wiełz iáko Iob powieđał/ iż s pieklá á s takie⁸⁰ ofáđzenia iuż żadnego odkupienia nie máłz. *RejPos* 147.

»piekło i (wieczne) potępienie« (4): zakon Boży/ odkrywa fkryste grzechy/ ktore fię táią w ćiele náłzym/ y zapłátę zá nię piekło y wietzne potępienie [...] vkázuie. *KrowObr* 44; *Mqcz* 143a; *OrzQuin* L2; *SkarŻyw* 172. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.*]

»piekło i przepáści ziemie« (1): woýfká wielkie [...] ogień zniebá ná złe fpułzczáią/ piekło y przepáści ziemie otwarzáią/ żywot w śmierci dáią *SkarŻyw* A3.

»piekło i raj (a. roszkosz rajska)« [szyk 1:1] (2): Ale dla tego ábyłmy dobrze fpokoyne á w boiáźni żyli/ zołtáwił Bog piekło y rołkołz Ráyfká ludzyem po śmierci *BielKron* 118v, 466v.

»szatan, (i) piekło« (2): *BiałKat* 71; przyłzedł Syn Boży/ sftał fie fynem człowieczym/ wydał fie ná frogą fmierć/ áby nas wybáwił od fmierci/ á wyrwał z więzyenia fzátaná y pieklá *RejPosWstaw* [21³]v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»(i) (wieczna) śmierć i (abo) piekło« [szyk 8:4] (12): *RejWiz* 63; O nędzny á wpáđły człowiecze coż máłz czynić/ gdy iuż oto widzifz/ iż y piekło y wieczna fmierć frodze ná cię otworzyło páłzczękę *RejPos* 176, 222, 305v; *CzechRozm* 119 [3 r.]; *KarnNap* D4v, E4; Chriftuśá onego śmierci y pieklá [*mortis et inferni*] zwyćięzce słowá to fą/ ktore nam rołkázuią/ ábyłmy drugim odpułzczáli/ iáko chcemy/ żeby y nam odpułzczano. *ModrzBaz* 127; *SkarŻyw* 262; *CzechEp* 341. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 22 r.*]

»świat i piekło« (1): Y by włzyfcy Kácérzowie/ co ich ná świećie y w piekle iełt teraz/ y potym będzie/ powłtali/ nigdy żadną chytróścią áni przewrotnością fwą/ tego wykłádu Królestwá Polfkiego oni nie fkáżą *OrzQuin* I2v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»i ziemia i piekło« (1): Przetoż P. Bog rádom ich nie błogofłáwi: y iáko ony niewczćiwie Zydy gniewáiąc fię o dom fwoy/ o dom modlitwy y czći fwey/ nie powrozem/ ále biczem żeláznym káráć ie będzie/ y tu ná ziemi y w piekle *SkarKaz* 456b. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 11 r.*]

Personifikacje (23): *RejPos* 186; Oto piekło máłz fzátaná Związanego iák báráná. *MWilkHist* Fv; *StryjKron* 6; Strzeż tylko niechay piekło nie źrze dułze moiey *GrabowSet* A4v, G4v, M2; *WujNT* Act 2/24; *SkarKaz* 279b.

~ *W połączeniach szeregowych* (3): *RejAp* 172v; A włzyftko też ftworzenie fwe/ nákoniec też y śmierć z piekłem y z Szátánem pod nogi iego poddał. *CzechRozm* 25; ZOrzá prześliczna wynika/ Niebo z wefela wykrzyka: Świat włzyftek pełen rádości/ Piekło ryczy od żáłości. *LatHar* 361.

W przeciwstawieniu: »niebo ... piekło« (1): W ktorego mocy záwždy świat, morze, y niebo/ y ná nim włzytki gwiazdy. Przed ktorego możnościá drży záwždy okrutne piekło z fwą káżdą niłkością. *ArtKanc* 17.

Zwrot: »ze wszystkim piekłem sprzysiąc się [na kogo]« (1): Tátárowie Sergiánŕcy [...] walczą dziś przeciwko nam Polakom vřtáwicznie/ którzy z Kořciolá Božégo w Dyablów Kořciól od nas fye przenieřli/ y ze wřzyřtkim Piekłem řprzyřęgli fye ná nas. *OrzQuin* M3v.

Wyrażenia: »okrutne piekło« (1): *ArtKanc* 17 *cf* *W przeciwstawieniu*.

»piekło straszliwe« (1): Prořzę/ niř we wřzem vřtánie [*dusza*]/ Byř iá raczył wřpomoc Pánie/ řłyřząc iey řkánie rzewliwe/ Niř pořrze piekło řtrářliwe. *GrabowSet* 14v.

Szeregi: »czart z piekłem« (1): Nicz mi řię Duřfá nieřłeka Chocza Czáło niechay řtęka řuř y Czart řpamięczy wyřfedeř Chocza by y ř piekłem prziędeř *RejKup* T.

»piekło z Lucyperem« (1): Drży piekło z Lucyperem/ ogień gařnie wieczny. *GrabowSet* F3.

»řmierć, (i) piekło« = *mors et infernus Vulg* [*řzyk* 6:1] (7): řtrářliwe thy ieřteř záwřdy drzewo nieprzyácielom Krzyřu řwięty/ przed ktorym vćieká řmierć/ piekło drży/ kthoremu niechay będzie tzeř ná wieki. *KrowObr* 175; A potym piekło y řmierć byli wrzuceni do ieziorá ogniętego. *RejAp* 171v, 171v; *StryjKron* 6; *WujNT Apoc* 20/13, 14; Bog zowie *Coniuratio*, zbuntowánie przeciw iemu řámemu y przymierze z řmiercią y z piekłem *PowodPr* 42. ~

W przen (8) :

Wyrażenia: »klucz(e) od piekła, do piekła, piekła« = *mořność, moc potępiania; claves inferni PolAnt, Vulg* (4:1:1): *RejAp* [15], 16 [2 r.], *Ee3v*; á oto řywy ieřtem ná wieki wiekow. A mam klucze (do) piekła y (do) řmierci. *BudNT Apoc* 1/18; *WujNT Apoc* 1/18.

»klucz do piekła« = *droga do potępienia* (1): Náuczyćielowie odřzczępieńcy vdáli řię zá mądrořciá ludzká y řiemřká/ ktora prawie ieřt klucz do pieklá/ á Páweř the mądrořć zowie řmiercią *BibRadz* II 138a.

»do piekła wrota« (1): Kořciolá teř kto nie řłucha/ zá pogániná y iáwnogrzeřzniká bywa poczytány/ ktorym pewnie řzerokie do pieklá wrotá otworzono. *LatHar* 112.

Szeregi: »piekło i niebo« (2): Pan ma klucz od pieklá y od niebá. *RejAp* 16 *marg* [*idem*] *Ee3v*.

»piekło i řmierć« = *infernus et mors PolAnt, Vulg* [*řzyk* 3:1] (4): *RejAp* [15], 16; *BudNT Apoc* 1/18; á oto ieřtem řywiący ná wieki wiekow (*marg*) *Amen.G.* (–)/ y mam klucze řmierci y pieklá. *WujNT Apoc* 1/18.

Przen (17) : [*Fortuno*] Przijdzi k nám przyjmiecie wdzięcznie kařdy/ Ale ty nieřřczęřcię mieřřkáy w piekle záwřdzi. *ForCnR* E3v; *RejKup* cc8, ee6; *RejZwierc* A; Oni [*Heretycy*] iáko by niewmieráiąc řywo do pieklá pořzli: ták kácerřtwo/ ácz dłuęo řię w piekło řkryie: ále zářie zpiekłá iákoby řywe wychodzi. *Skarřyw* 493, 374 [2 r.]; Nie dba óciec o duřę iz řię kácerřtwem [*syn*] záráři: byle řię po Niemiecku náuczył, řtánieć mu zá ięzyk piekło ktoreę dořtáie/ y potym y rodźice y řářiády záraża. *SkarKaz* 421a.

Zwrot: »z piekła wyřć« = *być złym* (1): Nápiřano ieřt: Páná Bogá twego będzieř chwaliř/ y iemu řámemu řłużyć będzieř. Y řam originał pokázuie/ iz tá řzkołá zpiekłá wyřzłá/ y támięfće ma *PowodPr* 35.

Wyrażenie: »nienatkane piekło« (1): Teraz nędznik áni wie czyni řię pirwey páráć. Bo dom/ dzyeći/ á zóná/ nie nátkáne piekło *RejWiz* 56v.

Wyrażenia przyimkowe: »aż do piekła« = *bardzo nisko* (5):

~ *W przeciwstawieniu*: »aż do nieba (a. pod niebo)... aż do piekła« (5): *MurzNT Luc* 10/15; *RejPos* 288; Y ty Káphárnáumie/ któryś fię aż do niebá wynioł/ aż do piekła będziefz pograżony [*usque ad caelum exaltata, usque ad infernum demergeris.*]. *WujNT Luc* 10/15, *Matth* 11/23 [2 r.]. ~

»ledwe nie do piekła« (1):

~ *Szereg*: »do dna, ledwe nie do piekła« (1): á ma [*Fortuna*] tho łobie zá igrzyfko/ podnieść kto fie iey podoba/ aż pod obłoki/ człowieká niegodne⁸⁰/ nikczemnego: á záfię pogrążyć do dná/ ledwe nie do piekła te/ ktorzy byli godni wyłokiey łtolice. *GórnDworz* D3. ~

c. *W religii tureckiej* (1) : Według zakonu kthory Máchomet Turkom dał/ żadna dułzá do niebá nie idzie/ ále mnimáią mieć żywot błogofławiony po śmierci cielesnie [...]. A ktorzy zakonu Máchomethowego nie dzierzą/ piekłem wiecznym zagrozili łobie. *BielKron* 260v.

d. *mit. Hades, podziemne państwo umarłych, do którego przenosili się ludzie po śmierci, niekiedy tylko miejsce, gdzie umarli odbywają karę za swe występki* (39) : *BierRozm* 23; Powiádáią ták iz w piekle miełzkáiący záwždy pragną y łączną/ á nigdy nie mogą być náfyceni. *HistAl* K2, K2 [2 r.], K2v; Pozwan Pluto przed bogi/ przed ktorymi práwo łwoie vkazał iz on żadnego do piekła gwałtem nie przypáda/ iedno kto fie łam dobrowolnie wda do niego *BielKron* 21v, 21, 21v, 23, 25, 25v, 75v; Erubus, Naciemnieyfze mieyfce w piekle/ Tez piekielna rzéká. *Mącz* 107c; Tartarus, Piekło/ álbo mieyfce ciemne w piekle. *Mącz* 441c, 48b, 179d, 350d, 354d, 397b (9); *PaprPan* Gg3; *StryjKron* 145; *KochFr* 129; Czego nie czynił Orpheus/ áby iego żoná Mogła była z rąk wynieść łrogięgo Plutoná? Szedł zá nią y do piekła: gdzie trwa noc ná wieki *KochTarn* 76; *PudłFr* 75; *Calep* 443b, 478b, 737a, 1048b; *GórnTroas* 31; Iák w niebie łowis všiadł/ Neptun w Oceanie/ Wulkan w piekle co każe/ to fie włzyftko łtanie *OstrEpit* A2v; *KlonWor* 43.

W połączeniu szeregowym (1): Ten Achilles mnie łpłodził/ który rozkrzewiony Ród ma włzędy/ y światem rządzić wyládzony. Ták iz y w morzu włada/ y w piekle/ y w niebie *GórnTroas* 28.

W przeciwstawieniu: »piekło ... niebo« (1): Wyłyfzawfzy to [*prawo Plutona*] bogowie/ włkazáli ták áby wždy pociefzyli Ceres/ áby puł roká álbo łżeść miefięcy miełzkála [*Prozerpina jej córka*] z mężem Plutonem w piekle/ á drugie puł roká z mácierzą w niebie. *BielKron* 21v.

Zwroty: »do piekła posłać« [*szyk zmienny*] (2): [*Wirginijusz*] gdy corę łwoię nápoły vmárlą s płáczem obłápił/ dobył deki przebił iá ná poły/ mowiąc: wolę cię martwą połłáć zá przyiacioły do piekła poczćiwie/ niżli ze łromotą żyć. *BielKron* 119v; *PudłDydo* B5v.

»wegnać do piekła« (1): w ktorą [*zbroję od Wulkanusa*] gdy fie łowifz oblecze/ á tarcz s łkory żony Pánowej vczyni [...] á Gorgoná głowę zákryie przy Palladzye/ włzyfcy Obrzymi vcieką. [...] i wegnał ie do piekła Iupiter. *BielKron* 24.

Wyrażenie: »piekło ostatnie« (1): Iupiter gniewem porułzony/ Wził w rękę ołtry piorón/ piorón niezgálzony/ Niepochybny/ niezłomny/ ktorým więc/ rzecz tęga/ Przez ziemię aż do piekła ołtátnięgo sięga *KochMuza* 27.

2. *Przepaść, otchłań, czeluść* (2) : Baratrum, Wielka głębokość/ Piekło *Mącz* 23b; Doiédź y Párthenopy/ á vyżrzył té láfy/ Gdzie złotéy różgi łzukał AEneafz przed czáfy. Támże y piekło będzie/ y ogromna łkáłá/ Z któręy wiełcza Sibyllá odpowiędz dawála. *KochFr* 52.

3. *n-pr (1)* : Y iuż z drugimi poiedźiefz/ czyŃt y zdrów Gdzie Piekło kárczmá/ y MalborŃki óstrow
KlonFlis H.

Synonimy: 1.b. doł; c. otchłań; 2. otchłań, przepaść.

Cf [PIEKIEŁ]

JR